

ФАКТОРИ И ПРОЦЕДУРИ ЗА ОЗДРАВЯВАНЕ НА БАНКИТЕ ПОД ОСОБЕН НАДЗОР (НА ПРИМЕРА НА ЯМБОЛСКАТА ТЪРГОВСКА БАНКА)

Анализиран е състава и значението на факторите и процедурите за защита на банките под особен надзор. Предложен е нов, оригинален метод за комплексна оценка на финансово-икономическото състояние, експериментиран в практиката на бившата Ямболска Търговска Банка АД със съответна методична схема на показателите.

Специално внимание е отделено на особените случаи в правния статут на длъжниците в условията на приватизация, изолация, несъстоятелност и ликвидация. Изследвани са възможностите за предприемане на действия за образуване на следствени дела и дирене на наказателна отговорност на неизправни длъжници на банката.

Подготвени са основните моменти в правно-икономическата защита при вече разкрита съдебна процедура за обявяване в несъстоятелност.

Целта на този труд е да се повиши ефективността и ефикасността на действията на квесторите за съживяване на изпадналите в несъстоятелност банки и превръщането им в атрактивни институции за евентуално закупуване, какъвто бе случая с Ямболска Търговска Банка АД.

Много трудно е да се защити една търговска банка под особен надзор, с разкрита съдебна процедура за обявяване в несъстоятелност. Това може да стане главно чрез подобряване на финансово-икономическото ѝ състояние главно по следните направления:

- повишаване размерите на бързо ликвидните активи;
- събиране вземанията на банките от длъжници;
- намаляване на задълженията към вложители и търговци с разплащателна сметка (ако това е изрично разрешено от БНБ), а също така и на други задължения към финансови и нефинансови институции.

Същевременно би трябвало да се проведат и прилежащите към финансово-икономическите мероприятия правни действия и процедури. Тъй като времето за тези действия на квесторите е съвсем кратко, тази разработка може да им послужи и като ръководство за ориентиране. Даже защитата да не бъде успешна, с бързите си и ефективни действия квесторите

¹ Радан Кънчев – ст.н.с. II ст. д-р в Икономически институт на БАН, секция “Икономика на фирмата”, тел.: (02) 989 05 95, в. (861), факс: (02) 988 21 08.

могат да превърнат търговската банка в атрактивен обект за покупка. Такъв подход беше демонстриран по отношение на ЯТБ - АД, гр. Ямбол².

1. Състав и значение на факторите.

Известно е, че в Закона за банките /ЗБ/ и в наредбите на БНБ се третираат основните показатели, въз основа на които една банка може да съществува и да се изявява в това си качество. От особено значение са групата показатели, характеризиращи капиталовата адекватност и ликвидността. От изключително значение е състоянието на платежоспособността на банките и въз основа на констатирана неплатежоспособност БНБ има право да постави банките под особен надзор и да възбуди съдебна процедура пред съответните окръжни съдилища за обявяване им в несъстоятелност. В случай, че банките под особен надзор, и разкрита съдебна процедура по несъстоятелност решат да защитят основателно своите права, те трябва в процеса на съдебната процедура да променят рязко числените характеристики на тези особено важни показатели. А подобна промяна зависи от множество фактори, по-важните от които са: увеличаване на паричните средства в касата и по разплащателните сметки; събирането на дълговете; намаляването на задълженията на банката към други финансови и нефинансови институции, както и излизането ѝ от реализираните в продължение на дълги години загуби и получаването на печалба.

Наложително е разработването на методична схема на показателите за комплексното финансово-икономическо състояние на банките. Тук се предлага оригинален метод за комплексна оценка на финансово-икономическото състояние на банката. Този метод не е включен в законовата и подзаконовата нормативна база. Той е оригинален, защото за първи път се предлага в сферата на банковото дело, може да се използва при евентуалните експертизи назначени от съда във фазата на съдебна процедура за обявяване в несъстоятелност, както и да бъде включен в рамките на годишния отчет пред БНБ със съответния анализ на предложените характеристики. В комплексния анализ се отразява като във фокус действието на описаните по-горе фактори. Тези фактори могат да бъдат приведени в действие за подобряване на финансово-икономическото състояние на търговските банки.

2. Парични средства в банки и на каса. Ценни книжа, други вземания от финансови и нефинансови институции

Паричните средства на Търговската банка представляват част от активите ѝ: каса в левове и валута; авоарите ѝ по текущите (разчетните) сметки в левове и валута; задължителните безлихвени резерви в БНБ; други специални сметки в левове и валута; благородни метали.

² Авторът на студията в качеството си на квестор, заедно със своята колежка – квесторка успяха да съберат огромна сума неиздължени кредити и да съживят банката. Това е единствения случай на продажба на Търговска банка с ръководители-квестори в България.

Ценни книжа

Предприетите през 1993г. от държавата действия за саниране на кредитните портфейли на Търговските банки чрез ЗУНК бяха предизвикани от факта, че значителна част от държавните предприятия, кредитирани от банките, работеха на загуба. Същността на тези действия се изразява в трансформирането на необслужваните кредити на държавни предприятия, отпуснати до 31.12.1990г., с държавни дългосрочни ценни книжа (облигации), деноминирани в лева и валута. Доходността на левовите облигации по ЗУНК е под основния лихвен процент на БНБ. Очевидно, макар и временно подобрена, доходността на Търговската банка не би могла да покрие разходите по пасива, т.е. благоприятния ефект е твърде кратък и ТБ отново започва да акумулира загуби.

Концентрацията на ЗУНК–облигациите в няколко Търговски банки води до ситуация, в която един път продадени на физически или юридически лица, тези облигации не винаги се изкупуват обратно от банките. Единственият начин те да станат привлекателни за клиентите е да се продават със значителни отстъпки, да се създаде ликвиден вторичен пазар и да участват в приватизацията.

Доколкото размерът на отстъпката се решава от БНБ, то създаването на вторичен пазар зависи от участниците в него.

Минималната цена се определя веднъж на три месеца. Трябва да се отбележи, че този период е твърде дълъг. Би трябвало цената да се определя поне един път месечно, а при нужда и за по-кратък период. Утвърдените от Министерски съвет минимални цени на държавните дългосрочни облигации, емитирани съгласно ЗУНК за периода 01.10.–31.12.1996г. за облигациите деноминирани в левове са 700 лв. за 1000 номинал.

Необходимо е квесторите да насочат свободните парични средства, постъпили по разплащателната сметка на банката за закупуване на съкровищни бонове по репо-сделки. От тези сделки само за периода 18.10.–31.12.1996г. например ЯТБ - Ямбол е получила доход в размер на 23677 хил. лв.

Други вземания от финансови и нефинансови източници.

Източниците на увеличение на паричните средства могат да бъдат няколко:

- от погасяване на кредити;
- получен доход от репо-сделки;
- получен доход от продажба на ЗУНК–облигации;
- постъпления от съучастие на банките.

3. Фактор “събиране на дългове”

Още от самото начало, при влизането си в банката, дейността на квесторите трябва да бъде подчинена на една основна задача – събиране на

вземанията. Нужно е те да предприемат ефективни мерки, прилагайки различни форми, основата от които са преговори с най-големите длъжници.

Може да се каже със сигурност, че най-важният финансов фактор за излизане от неблагоприятията на банките, това е събирането на вземанията по раздадените кредити и то започва с анализ на кредитния портфейл.

Най-напред се установява общият размер на задълженията по отпуснатите кредити, в т.ч. главници и лихви, и по групи.

А – редовни кредити, изцяло осигурени и редовно обслужвани от клиентите;

Б – съмнителни кредити, осигурени, но необслужвани редовно;

В – несъбираеми кредити, неосигурени, частично осигурени и отдавна необслужвани;

Г – безнадеждни кредити, неосигурени, при които длъжниците липсват, или са в пълна невъзможност да издължат кредитите си;

Д – съдебни вземания – за вземания за които са заведени дела;

Е – присъдени вземания – това са кредитни задължения, за които има окончателни съдебни решения в полза на банката;

Следващ задължителен елемент на анализа на кредитния портфейл е установяването и елиминирането на капитализираните лихви (лихви върху лихви), чието начисляване е незаконно и неморално (извършено по едно старо разпореждане на БНБ, поради ниска банкова култура на висши банкови функционери в миналото).

Форми на договаряне с длъжниците.

Квесторите трябва да:

- подписват споразумителни протоколи с длъжници, които признават дълга и имат готовност веднага или в срок до няколко месеца да погасят по-голяма част от него. На същите се разсрочва останалата част от дълга срещу съответно осигуряване;
- подготвят констативни протоколи за длъжници които:
 - признават дълга, но отказват да върнат заемите по една или друга причина, или нямат възможност, поради настъпили непредвидени обстоятелства;
 - отказват да признаят дълга, самоволно са го отписали от баланса си и не желаят да се споразумеят с банката;
 - са завели съдебни дела срещу банката или са предизвикали умишлен фалит;
- подписват протоколи за разногласия с длъжници, които използвайки служебното си положение са получили кредит от банката, но я изнудват да редуцира голяма част от лихвите и отлагат необосновано плащанията.

Друга съществена форма за възвръщане на дълговете към банката, по която могат да се предприемат редица мероприятия, е съдебната форма за онези длъжници, за които са изчерпани всички възможности за доброволно издължаване.

По инициатива и разпореждане на квесторите могат да се извършат анализи на 100% от досиетата на големите длъжници и около 50-75% от

фирмите с по-малки дългове към банката. Специално внимание трябва да се отдели на дълговете с изтичащи срокове на давност и своевременно да бъдат заведени съдебни процедури.

Особено място в дейността на квесторите по това време заемат срещите и сътрудничеството със синдиците по вече образувани дела за несъстоятелност. Те могат да приемат различни форми:

- преки срещи на квесторите със синдиците;
- съвместни срещи със синдици и със съответните длъжници, с които се водят интензивни и конструктивни преговори за пряко издължаване;
- участие в общи събрания на кредиторите;
- участие и анализ на разработени от синдиците оздравителни програми;

Могат да се осъществяват контакти по приватизационни сделки на държавни предприятия – длъжници и да се следи за хода на сделките.

4. Фактор “намаляване задълженията на банката”

Два са основните елемента на този фактор. Първият е изписване на влоговете и средствата на фирмите по разплащателните сметки, съгласно изискванията на Закона за държавна защита на влоговете и сметки в търговски банки. Вторият елемент е намаляване на задълженията към кредиторите.

Един такъв начин е “цесията”. От страна на Търговската банка трябва да се намерят нейни длъжници /независимо от това дали са редовни или не кредитите им/, като от друга страна се явяват кредитори на тези институции, към които ТБ има задължения. При намирането на такъв контрагент, свързан с Търговската банка и нейният кредитор, може да се предложи сделка за “прихващане”. Последната е добре разработена в нашето законодателство и не представлява правна трудност. Проблем би могъл да възникне само при определяне на скontoвия процент, при който ще се осъществяват сделките.

Начина “замяна на собственост срещу дълг” е другата възможност за трансформиране и подобряване паричното състояние на Търговската банка. Тогава когато в пасива на банката има натрупана собственост, нейното трансформиране в пари, а след това изплащане на задължение към кредитор, може да се съкрати процедурно, като се предложи на кредитора да получи директно собствеността. Сделката е възможна от правна гледна точка и напоследък често приложима. Въпросът е Търговската банка да притежава такава собственост, която няма да е необходима при осъществяване на банковата дейност, или е в повече от минимално необходимото за извършване на споменатата дейност. За подобни операции /сделки/ обикновено се използват придобити имуществва, от които банката трябва до три годишен срок да се освободи, поради особения характер на своята дейност. Би било изключително полезно за подобряване на кредитния портфейл и тя да може бързо да замени свое вземане станало “лошо”, със собственост на свой длъжник и в същото време много бързо да прехвърли тази собственост на свой кредитор, за да се разплати. Ефекта от подобна сделка е по цялата верига банкови регулатори, както и всички останали

сделки, които водят до изчистване на задълженията към и от Търговската банка.

Проблемите са във времето, необходимо да се осъществи сделката, ако в собствеността няма предварително обявена и най-вече приета от страните по сделката стойност. И тук както и при другия разгледан начин трябва да се обърне специално внимание на сконтовия процент.

Проблемът с отношенията на банките с външни контрагенти зависи от стеснените права на банката, поставена под надзор, произтичащи от ЗБ и решение на БНБ от 23.09.1996г. за ограничаване на тяхната дейност.

В същото време обаче ЗБ дава възможност на квесторите да договарят с кредиторите за намаляване, разсрочване и новиране на вземанията им, както и да предприемат други действия и мерки, насочени към оздравяване на банката.

Препоръчва се на квесторите да предложат на кредиторите си например, да получат собственост срещу дълга, а евентуалния остатък от дължимия ресурс да бъде изплатен в пари на кредитора, също и да предложат на контрагентите да опростят изцяло лихвата на Търговската банка, която да изплати дължимия ресурс. Също така се препоръчва те да влязат в диалог с БНБ за опрощаване на лихвите срещу Търговските банки, които да изплатят например 50% от дължимия ресурс на БНБ.

Нарушената капиталова адекватност на Търговската банка може да се подобри, като се промени съотношението между собствените и привлечените средства от други финансови и нефинансови институции. Банката, в чийто пасив има натрупани задължения, които не са покрити с възвръщаеми активи или зад тези активи не стоят ликвидни гаранции, и това вече е допуснато по един или друг начин, трябва да вземат мерки за покриване на тези задължения, без обаче от нейна страна да се разходват налични парични средства.

5. Значение на показателя “финансов резултат”

Този показател не би имал особено значение, ако повтаря и за текущата година загубите, както това става в предишните години. От такава гледна точка показателят печалба за текущата година представлява силен аргумент, който трябва да бъде съобразен от експертизата, назначена от ОС по делата срещу Търговските банки за несъстоятелност.

Съгласно действащото банково законодателство (ЗБ и Наредба 9 на БНБ) всяка банка би трябвало да определя необходимите й провизии (чрез отчета по Наредба 9) срещу съмнителни и несъбираеми вземания и при наличие на реализиран положителен резултат, да задели тези провизии.

Съгласно действащото счетоводно и данъчно законодателство при наличие на положителен финансов резултат, банката може да задели (счетоводно и данъчно) провизии за сметка на реализираната и отчетена счетоводна печалба (като се приспадне сумата по дължимите данъци върху печалбата). Тази операция ще намери отражение в годишната данъчна декларация на ш. 056 и респ. в отчета за приходите и разходите – на ш. 53100.

Решението за покриване на загуби от минали години е обикновено в правомощията на Общото събрание, освен ако чрез устава не е предвидено това да се решава от Съвета на директорите или респ. Надзорния съвет.

При затваряне на банката и поставянето ѝ под особен надзор, с бъдеща възможност за обявяването ѝ в несъстоятелност, БНБ назначава квестори. В случай, че квесторите на банката са придобили правата на органа на управление, в което е била включена възможността относно начина на покриване на загубите, те биха могли да обсъдят и да поемат отговорността за едно или друго решение относно загубата. Подобно решение се оформя документално в специален протокол.

За търговските дружества с държавно участие е предвидено в Указ 56 (действащ до 30.08.1996г.) и в Закона за данък върху печалбата (действащ от 01.07.1996г.) изискване за специално разрешение от министъра на финансите за данъчно разсрочване и респ. покриване на загубите от минали години (ППУСД 56 – чл. 73, ал. 1; респ. ЗДПЧ – чл. 33 и 35).

Това означава, че Търговските банки могат да покрият загубите си от минали години преди данъчно облагане само при наличие на такова разрешение от МФ.

Според чл.38 на обнародвания в последните дни на 1996г. Правилник за прилагане на Закона за данъка върху печалбата, облагаемата печалба на кредитните институции се определя върху основата на финансовия резултат преди данъчното преобразуване, като разлика между общите суми на приходите и разходите на банките. В правилника изрично е уточнено, че "финансовият резултат на банките преди данъчно преобразуване не може да се намалява със специалните резерви, формирани по реда на чл. 26 от Закона за банките и кредитното дело".

Досега Търговските банки плащаха данък върху печалбата само в края на отчетния период (31 декември) и то след като от положителния финансов резултат са заделили законови провизии за просрочените и безнадеждните кредити. Сумите на законовите провизии, освободени поради събирането на част или на пълния размер на съмнително вземане, се прибавяха към облагаемата печалба на кредитните институции за текущата година.

От две години финансовото министерство настоява печалбата на банката да бъде облагана преди заделяне на провизии. Народните представители удовлетвориха това искане, без да се съобразяват с затрудненията в цялата финансова система и лавинообразното нарастване на трудно събираемите и несъбираемите кредити.

Очевидно в стремежа си да "вържат" бюджета те не си дават сметка, че голяма част от печалбите, които банките ще отчетат в края на текущата година, се дължат не толкова на реални приходи от операции, а на преценка на валутните им активи.

6. Методична схема на показателите за финансово-икономическото състояние на банките под особен надзор във фазата на съдебна процедура за обявяване в несъстоятелност

6. А Методически указания за изчисляване на показатели като изискване към квесторите.

Изчисляване на числената стойност на активите.

За целите на доклада под чиста стойност на активите би трябвало да се разбира коригираната стойност на балансовите активи на банката с размера на необходимите провизии по вземанията и други отписвания.

Излизайки от схващането, че банката търпи загуби (явни или скрити) главно в резултат на своите вземания, квесторите следва да оценят и отразят реалното състояние на вземанията на банката от други банки, финансови институции и нефинансови клиенти.

При оценяване качеството на активите, проверените вземания трябва да бъдат оценени в съответствие с критериите на Наредба № 9 за класифициране на кредитите и образуване на задължителни специални резерви (законови провизии) от банките. Кредитите, по които дължимата на банката сума (главница, лихви, комисионни) надвишава 5 млн. лв. е необходимо да бъдат изброени в приложението по кредитополучатели в следния вид:

Кредитополучател	ДЪЛГ		КЛАСИФИКАЦИЯ				Необх. провизии
	Главница	Лихва	Редовен	Съмнит. гр. А	Съмнит. гр. В	Несъбираем	
1	2	3	4	5	6	7	8
ОБЩО							

Чистата стойност на активите се получава, като от общата сума на актива се изваждат:

- необходимите провизии по класифицираните вземания;
- вътрешни разчети;
- вземанията по записани дялови вноски;
- разходите за бъдещи периоди;
- загубата от предходни и текущата години.

Изчисляване стойността на задълженията на банката:

Под стойност на задълженията трябва да се разбира коригираната стойност на балансовите привлечени средства на банката с размера на приходите за бъдещи периоди и вътрешните разчети.

Нужно е квесторите да отразят дали са начислени всички лихви по задълженията в съответствие с изискването на ЗБ за текущо начисление.

Извод за платежоспособност на банката:

Банката е неплатежоспособна, когато активите ѝ не са достатъчни да покрият нейните задължения.

Квесторите трябва да направят извод дали тя е платежоспособна или неплатежоспособна, като изчислят чистата стойност на капитала. Последната е разликата между чистата стойност на активите (получената сума по-горе) и стойността на задълженията на банката (получената сума по-горе).

Ако чистата стойност на капитала е отрицателно число, следователно банката е неплатежоспособна. Ако е положително – квесторите е необходимо да дадат отговор на другата хипотеза за неплатежоспособност, а именно може ли банката да изпълнява своите “изискуеми и безспорни парични задължения”.

6. Б Метод за комплексна оценка на финансово-икономическото състояние на банките, вкл. и на тези под особен надзор.

Финансово-икономическото състояние на банките се установява посредством различни показатели, включени в определена система. Такива група показатели са за капиталова адекватност, за ликвидността, за платежоспособността, за финансовите резултати и т.н., чието конкретно изчисляване е регламентирано в съответни наредби. Преценката за цялостното състояние на банките, вкл. и за тези под особен надзор, се представя чрез анализ на числените характеристики на показателите. Може само да се съжалява, че досега не е разработен и не е предложен метод за комплексна оценка на финансово-икономическото състояние на банките, което е особено важно за тези под особен надзор и за онези от тях, за които е разкрита съдебна процедура за обявяване в несъстоятелност.

Излизайки от безусловната необходимост да бъдат извършени както аналитични сравнения, така и обобщаващи комплексни сравнения, което е много важно за напрегнатата конюнктура на банките под особен надзор с разкрита съдебна процедура за обявяване в несъстоятелност, даващ възможност за сравняване на финансово-икономическото състояние в периодите преди и след обявяването им под особен надзор, преди и след разкриване на съдебна процедура, както и комплекснообобщаващи сравнения за рутинни отчетни периоди – годишни, шестмесечни и т.н.

Чрез възприемането на комплексния сравнителен оценъчен подход се цели да се преодолеят затрудненията по отношение на съизмеримостта на специфичните характеристики по отделните финансово-икономически показатели. Чрез този метод всички финансово-икономически характеристики за състоянието на банките ще бъдат систематизирани в йерархична модулна система, чрез което ще се създаде възможност за комплексно сравняване на варианти.

Апарат за сравнителна комплексна оценка

Принципи на изграждане на апарата:

Апаратът за сравнителна комплексна оценка се изгражда върху основата на система от универсални оценки, които се поставят в пряка зависимост от предварително уточнени и поставени специфично измерими характеристики. Комплексната оценка се извършва на различен и неограничен брой равнища според сложността на обекта или обектите на оценяването, целите или задачите и разбирането на оценяващия орган,

структурално подредени помежду си по индуктивен или дедуктивен метод, като отделните елементи са единични (специфични) показатели, различен брой междинни групи показатели и група за обобщени показатели или критерии за оценка.

Установява се приоритетността на показателите във всяка обобщаваща група и групите на различните равнища в рамките на интегралната комплексна оценка, съгласно с целевата функция на оценяваните обекти (варианти), главните подцели, задачи и т.н. за всеки конкретно оценяван обект.

Конструиране на схема – модел за определяне на специфичните характеристики на изследваните варианти, които съдържат две фази.

Първо, установяват се в структурен вид наименованието на сравняваните варианти, броя на равнищата на оценяването, наименованието на групите на показателите на всяко отделно равнище, наименованието, начина на изчисляване и дименсията на всеки отделен показател в рамките на обобщаващата група от най-ниската степен на обобщеност. След това се изчисляват и записват действителните количествени числени характеристики на специфичните показатели за сравняваните варианти.

Второ, установява се диференциране на показателите в рамките на всяка група и на групите от съответното равнище или обобщено в рамките на сравняваните варианти и установяване степента на приоритетност, чрез поставяне на коефициент на тежест, които варират от 0.01 до 1.00.

Трето, определя се система от универсални оценки, която може да бъде различна, в зависимост от целите и задачите на оценката, но трябва да съдържа текстова част, изясняваща качествените различия и числените обозначения, характеризиращи степените на тези различия. Например, могат да бъдат определени пет степени със следните качествени и числени значения: а – Значително над изискванията – 30 т.; в – Над изискванията – 20 т.; с – Отговаря на изискванията – 15 т.; d – Под изискванията – 10 т.; е – Значително под изискванията – 0 т.

Извършване на оценката, получаване на крайния резултат и анализ.

На всеки показател се поставя оценка в различни степени със съответни качествени и числени значения. Поставянето на оценките се извършва по всички показатели, участващи в комплексното характеризиране на състоянието на банката. Там където са налице количествени характеристики на специфичните показатели, универсалните оценки се поставят въз основа на тях. Така те ще бъдат количествено обвързани със специфичния начин на установяване на числените характеристики на съответните показатели, а това е гаранция за тяхната добра аргументировка. Ето защо не само, че няма никакво противоречие между специфичните начини за установяване на количествените характеристики на показателите и тяхното универсализирано оценяване, но съществува и пряка и неразривна връзка между тези две форми на оценяване на отделните свойства на финансово-икономическия анализ. В този смисъл е напълно възможно и желателно да се използват действащите нормативи, на които трябва да

отговарят фактическите специфични количествени характеристики за ориентация при поставянето на съответна универсална оценка.

Комуникацията между специфичните характеристики и качествените оценки може да се реализира в две разновидности: когато на точно определена специфична характеристика, отговаря съответна степен на качествена оценка; когато универсалните оценки се поставят за определен интервал на специфичните количествени характеристики. Във втория случай е възможно за различни специфични характеристики, които гравитират в определен твърде широк диапазон, на различните варианти да се поставят и идентични качествени оценки.

Връзката между специфичните и универсалните характеристики може да се изрази във вида:

$$Y_i = \begin{cases} a_i = const \\ c_i = x_i \leq d_i \end{cases} \quad (1)$$

където:

Y_i е връзката между специфичните и универсалните оценки за съответния показател i

a_i - величината на универсалната оценка, (която е const за съответния показател i

x_i – величината на специфичната характеристика i

c_i – долната граница на специфичната характеристика за съответния показател i

d_i - горната граница на специфичната характеристика за съответния показател i .

Когато се нарушава неравенството било от дясно или от ляво, тогава a се изменя и приема друга стойност, а оттук се нарушава съответствието между Y и a .

За нуждите на изчисленията на комплексната оценка се въвеждат следните означения:

i – индекс на отделните показатели за оценка на финансово-икономическото състояние ($i = 1, 2, \dots, m$);

j – индекс на отделните обобщени групи (критерии) от съответното равнище (комплексно обобщение) за оценка на финансово-икономическото състояние на банката ($j = 1, 2, \dots, n$);

a_{ij} – оценки, характеризиращи i – тия показател в рамките на j – тата обобщаваща група (критерии) - ($i = 1, 2, \dots, m$, $j = 1, 2, \dots, n$).

d_{ijk} – коефициент за степен на тежест за i – тия показател в рамките на j – тата обобщаваща група (критерии); индексът K ($K = 1, 2, \dots, P$) се появява във връзка с възможно приети числени оценки.

Към коефициента d_{ijk} се предявява изискването:

$$\sum_{i=1}^m d_{ijk} = 1.00, \text{ за } m = 1, 2, \dots, n, \text{ където } 0 \leq d_{ijk} \leq 1 \quad (2)$$

d_j – е коефициент за оценка на j – тата обобщаваща група (критерии).

Към коефициента d_j – се предявява изискването:

$$\sum_{j=1}^n d_j = 1.00, \text{ където } 0 \leq d_j \leq 1 \quad (3)$$

Оценката в рамките на всяка една отделна обобщаваща група (критерии) Q_j се формира като сума от произведенията на оценките по отделните показатели a_{ij} и съответните им теглови коефициенти d_{ijk} , т.е.

$$Q_j = \sum_{i=1}^m \sum_{k=1}^p a_{ij} d_{ijk} \text{ за } j = 1, 2, \dots, n \quad (4)$$

Обобщаването на групите (критериите) в рамките на интегралната оценка Q се извършва по формулата:

$$Q = \sum_{j=1}^n Q_j d_j \quad (5)$$

Интегралната оценка в разгърнат вид ще се получи по формулата:

$$Q = \sum_{j=1}^n \left(\sum_{i=1}^m \sum_{k=1}^p a_{ij} d_{ijk} \right) d_j \quad (6)$$

На основание на интегралната оценка за всеки отделен вариант l (1, 2, ..., q). Може да се извърши комплексен сравнителен анализ на вариантите, чиито брой е q, въз основа на релацията:

$$Q^l = \sum_{j=1}^n \left(\sum_{i=1}^m \sum_{k=1}^p a_{ij}^l d_{ijk}^l \right) d_j^l \rightarrow \max, \text{ за } l = 1, 2, \dots, q \quad (7)$$

Процедура (технология), органи и документация за извършване на комплексната оценка

Процедурата (технологията) на оценяване преминава през три главни фази: подготвителна, оценителна и последваща. Органите, които участват в този процес също са три типа: работни, оценителни и утвърждаващи резултатите от оценката. Извършването на оценката става с помощта на следните два основни документа:

- Таблица 1 – за специфичните и универсалните характеристики на систематизирани в пирамидален йерархичен ред показатели;
- Таблица 2 – обобщена групировка за установяване на сравнителната комплексна оценка.

Подготовката за оценяването (подготвителната фаза) на оценката се изразява в частично съставяне на таблици 1 и 2.

Таблица 1

за специфичните и универсалните характеристики на систематизиране в пирамидален йерархичен ред показатели

Наименование на обекта на изследването										
№ по ред	Междинни групи от показатели. Наименование и съдържание на показателите	Марка	Коефициент на тежест на показателите (от 0,01 до 1,00 в рамките на всяка група)	Специфични характеристики на първия вариант (оригинален вариант)	Специфични характеристики на първия вариант (сравним вариант)	Специфични характеристики на втория вариант (етапон)	Универсална числена оценка на първия вариант	Претеглена числена оценка на първия вариант (гр. 4 x гр. 8)	Универсална числена оценка на втория вариант (етапон)	Претеглена числена оценка на втория вариант (етапон) (гр. 4 x гр. 10)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Сума на претеглените числени оценки на сравняваните варианти за всяка група (подгрупа) поотделно										

Таблица 2

за установяване на сравнителната комплексна оценка и сравнителната комплексна ефективност

Наименование на обекта на изследването									
№ по ред	Наименование на обобщаващите групи (критерии на оценката). Наименование на междинните групи от показателите	Коефициент на тежест на междинните групи от показателите (от 0,01 до 1,00)	Сборни числени оценки на междинните групи от показателите за първия вариант (от табл. 1)	Претеглени числени оценки на междинните групи от показателите за първия вариант (гр. 3 x гр. 4)	Сборни числени оценки на междинните групи от показателите за втория вариант (етапон) (от табл. 1)	Претеглени числени оценки на междинните групи от показателите за втория вариант (етапон) (гр. 3 x гр. 6)	Коефициент на тежест на обобщаващите групи (от 0,01 до 1,00)	Претеглени числени оценки на обобщаващите групи за първия вариант (гр. 5 x гр. 8)	Претеглени числени оценки на обобщаващите групи за втория вариант (гр. 7 x гр. 8)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Интегрални числени характеристики на комплексната оценка за сравняваните варианти									

Подготовка на оценяването.

Подготовката за оценяването се изразява в частично съставяне на таблици 1 и 2 от работните финансови органи (работни групи). Таблица 1 се съставя частично със следните данни: главни (обобщаващи) и междинни групи, наименование и съдържание на показателите, мярката и специфичните характеристики на сравняваните варианти – графи № 1, 2, 3, 5, 6 и 7 и таблица 2 с наименованията на междинните и обобщаващите групи - графи № 1 и 2.

Оценителната фаза се състои от три главни етапа:

а) Самостоятелно (индивидуално) оценяване от членовете на оценяващия орган (експертен, аналитичен, дирекционен и т.н. съвет) –

частично съставените таблици 1 и 2 се разпращат на назначените със заповед членове на този орган, които:

- Се уверяват във верността, точността и реалността на съдържанието на данните в частично съставената таблица 1 и особено за специфичните характеристики на показателите и тяхното системно и комплексно излагане;
- Поставят коефициентите на тежест в (графа 4) на таблица 1 по своя преценка в съответствие с изискванията за опазване на долната и горната граница, на показателите в рамките на междинните групи (първото равнище на обобщаване); слагат коефициентите на тежест на междинните групи в рамките на обобщаващите (графа 3 на таблица 2) и на последните групи в рамките на изследвания обект (графа 8 на таблица 2); поставят по своя преценка съответната универсална оценка съгласно с възприетата схема на тези оценки и техния числен израз (в графи 8 и 10 на таблица 1). Назначението и свикването на оценяващия съвет обикновено се извършва от органа, който в последствие потвърждава оценките.

б) Обсъждане на индивидуалните преценки.

Оценяващият орган (съвет) провежда заседание, на което:

- членовете на съвета участват активно и компетентно в разискванията въз основа на самостоятелната си подготовка;
- коригират, ако смятат за необходимо, предварително поставените от тях коефициенти на тежест и универсални оценки под влиянието на разискванията, подписват и предават на ръководителя на оценяващия орган (съвет) таблица 1 с попълнени в нея графи 4, 8, и 10 и таблица 2 с попълнени графи 3 и 8;
- съставя се протокол за заседанието на оценяващия орган (съвет).

в) Обобщаване на индивидуалните преценки на членовете на оценяващия орган (съвет) и установяване на числените изрази на комплексната оценка за всеки от сравняваните варианти поотделно. За целта специално натоварени лица (изчислители) извършват;

- Обобщаване на индивидуално поставените коефициенти на тежест по метода на ранговата корелация;
- Обобщаване на индивидуално поставените универсални оценки, с цел да се премахнат и най-малките опити за субективистично влияние върху крайните оценки не се вземат предвид двете последни единични оценки в плюс и в минус.
- Установяват (изчисляват) претеглените числени оценки на оценяваните варианти, което се извършва чрез умножение на универсалната оценка за всеки показател по съответния коефициент за тежест (вж. графи 9 и 11 на табл. 1); установяват сборовете на така претеглените числени оценки за всяка междинна група поотделно, като тези сборувани

оценки ги нанасят в табл. 2 (вж. графи 4 и 6); чрез колективно определените по метода на ранговата корелация коефициенти на тежест поотделно за междинните групи (графа 3 на табл.2) и на обобщаващите групи (графа 8 на табл.2) се получават претеглени оценки в табл.2; сбор от претеглените оценки представлява интегралната числена характеристика на сравнителната комплексна оценка за всеки отделен сравняван вариант;

- Изчисляване сравнителната комплексна ефективност за всеки от сравняваните варианти по една от предложените формули във втората част от табл.2 ;
- Съставяне на допълнение към протокола на оценяващия орган (съвета).

Следващата фаза на процедурата по оценяването съдържа два характерни момента.

а/ Утвърждаване на резултатите от оценката от утвърждаващите органи. В случая се извършва цялостно приемане на представените резултати и обобщаваща характеристика, проявяваща се в комплексната оценка.

Когато се установят незадоволителни резултати както от оценяващите, така и от утвърждаващите органи, съответните анализирани обекти се връщат на работните органи за частична или цялостна преработка и нанасяне на корекции, съобразно с констатираните недостатъци.

б/ Съхраняване на документацията. В документацията по оценяването и утвърждаването на анализирани банки се съхраняват задължително като пълноправни документи индивидуално поставените коефициенти на тежест и универсалните оценки на подписаните частично съставени таблици 1 от всеки член на оценяващия орган.

По-високата числена характеристика на обобщената комплексна (интегрална) оценка за всеки вариант е гаранция, че съответния вариант е от по- високо съвкупно качество, или с други думи, притежава по-висока (по-добра) потребителска стойност. Качествените диапазони, в рамките на които може да бъде характеризирана сравнителната комплексна оценка при възприети текстуални и числени означения на степените на универсализираните оценки ще бъдат: За "а" – значително над изискванията – от 30.00 до 25.00; за "б" – над изискванията – от 24.99 до 17.50; за "в" – отговаря на изискванията – от 17.49 до 12.50; за "г" – под изискванията – от 12.49 до 9.00; за "д" – значително под изискванията – от 8.99 до 0.00.

При така възприетите качествени диапазони и двата варианта са на равнище значително под изискванията (диапазон 8.99 – 0.00). В рамките на този крайно неблагоприятен диапазон вторият вариант е с незначително по-добра комплексна оценка, която характеризира съществено подобрене във финансово-икономическото състояние на ЯТБ - АД, но това още не е достатъчно.

По допълнително поставената задача във връзка с писмо №300-00028/14.1.97 на БНБ се предлагат два препоръчителни разчета, от които единият за рисковия компонент и адекватността на капитала, а другия за средствата за възстановяване дейността на банката. В Приложението в края

на студията е разработен пример за прилагане на метода за комплексна оценка на финансово-икономическото състояние на банките.

7. Същност, състав и роля на правно-икономическите елементи

Правно-икономическите елементи по своята същност са правно-икономически фактори, които правят възможна защитата на банките под особен надзор във фазата на съдебна процедура за обявяване в несъстоятелност.

Защитата на банките не бива да се разбира само в тесен смисъл на думата, като защита в съдебен процес срещу искането на БНБ за обявяване на съответната банка в несъстоятелност. Тук трябва да се включат и всички останали елементи на правно-икономическата защитна система на банките под особен надзор, включително и гражданско-правните процедури срещу нередовни клиенти – длъжници на банките, особените случаи в правния статут на длъжниците в условията на приватизация, изолация, несъстоятелност, ликвидация, предприемане на действия за образуване на следствени дела и дирене на наказателна отговорност. Всички тези елементи образуват в своята съвкупност и в широкия смисъл на думата системата за защита на банките под особен надзор.

8. Гражданско-правни процедури срещу нередовни клиенти - длъжници на банките

Възможностите на търговските банки за възстановяване от длъжниците по договор за банков кредит, предвидени в ЗБ, ГПК и Търговския закон са три:

1. Чрез снабдяване на банките с изпълнителен лист по извлечение от сметката на длъжника, на основание чл.237 "в" от ГПК по ЗБ. Предимството на този ред е, че с производството пред районния съд по местоживее на длъжника, ако е физическо лице или по регистрацията му като едноличен търговец или търговско дружество /регистрацията на седалището/ е бързо. Компетентният, по местната компетентност, районен съдия, издава решение в закрито заседание, без призоваване на длъжника, на основание на което същия съд издава изпълнителен лист за предявеното вземане. Държавната такса е 2% върху цената на вземането, за което се иска изпълнителен лист.

Проблемността на този ред е предвидената възможност в чл.250 от ГПК за длъжника, да оспори вземането, като направи възражение в седем дневен срок от получаване на призовката за доброволно изпълнение от съдя – изпълнителя, по образувано изпълнително дело. В случай на оспорване, кредиторът взискател по изпълнителното дело е длъжен в срок от един месец от спиране на изпълнителното производство, поради оспорване на вземането, да предяви иск за вземането си по оспорения изпълнителен иск. В противен случай, при непредявен иск, издадения изпълнителен иск по реда на чл.237 "в" от ГПК се обезсилва.

Предявяването на исковото производство е свързано с ново плащане на държавна такса в размер на 4% върху стойността на иска и фактически

удължаване на времето за снабдяване на кредитора с изпълнителен лист, тъй като се провеждат две процедури.

2. Вторият ред за събиране на вземането е чрез исков процес. В зависимост от цената, искът е подсъден на Районния съд – до 100 000 лева и на Окръжния съд – над 100 000 лева. Държавната такса е 4% върху цената на иска.

Предимството на този ред е, че спорът между кредитора и длъжника се решава в исково /спорно/ производство, в което последния участва и в откритите заседания на компетентния съд, прави всички свои възражения. Решението на съда се ползва със “силата на присъдено нещо”, т.е. след влизане в сила на съдебното решение /при възможност за обжалване/, спорът не може да се решава повторно. Решението е в сила и в случай, че длъжникът – ответник в исковото производство, е ползвал възможността си да пожелае прегледа по реда на надзора пред Върховния съд.

Търговските банки могат да използват исковия ред за частично, а в някои случаи и пълно предявяване на вземанията си, като банката се снабдява с изпълнителен титул /изпълнителен лист/, който не може да се оспорва.

Проблемите за прилагане на тази правна възможност възникнаха след постановяването на две решения на Върховния съд /Реш. №1714/16.10.1995г. по гр.д. №2694/94г. на ВС V ГО и Решение №1524/17.10.1995г. по гр.д. №902/1995г. на ВС V ГО/. В тях той застъпва становището, че исковите на банките, предявени към техните длъжници, са недопустими, тъй като за тях съществува привилегирования /по-кратък/ ред, предвиден в ЗБ и чл. 237 “в” от ГПК, т.е. могат да се снабдят с изпълнителен лист и без да предявяват искове против длъжниците си. На това основание, Ямболския окръжен съд, а и други съдилища в страната, прекратиха всички граждански дела на банките против техни длъжници, които в някои случаи са разглеждани от съда в продължение на една, две и повече години – бяха събрани писмени доказателства, експертизи, изслушване на свидетели. По прекратените дела беше ясно, че банковите длъжници, ответници по делата, оспорват вземането на банката. Някои граждански дела бяха прекратени във фаза за произнасяне на решението. Макар че съдът е длъжен да следи допустимостта на иска още при образуване на гражданското дело, той е длъжен да го прекрати независимо в каква фаза е съдебното производство, ако сметне, че иска е недопустим.³

Становището на всички адвокати, водили искиви производства на Търговските банки е, че искивият ред е по-кратък и по-благоприятен за банката, тъй като използването на привилегирования ред, предвиден в чл.237 “в” от ГПК, по описаните съображения по т.1, може да се окаже по-дълъг. Не е

³ По подадените частни жалби против определенията на съда от адвокатите, водили дела на Търговските банки, практиката на Върховния съд е също противоречива: един от съставите на ВС – съдиите от V-то гражданско отделение – Лидия Иванова, Ваня Алексиева и Николай Цветков, по гр.д. № 1297/96 г. на ВС, е отменил определенията на ЯОС по гр.д. № 861/94 г. към ЯОС, за прекратяване на делото и е върнал делото за продължаване на съдопроизводствените действия по него; друг състав на същото V-то ГО на ВС – съдиите Марио Бобатинов, Росица Ковачева и Кръстьо Яначков, по гр.д. № 74/94 г. на ЯОС с което е прекратено производството по делото поради недопустимостта на иска.

без значение, че в случая се конкурират две съдебни производства, с различни правни последици и всички смятат, че кредитора, в чиято полза е създадена привилегията е този, който трябва да реши дали да се ползва от нея.

При така създадената правна непоследователност в практиката на Върховния съд, която всички окръжни съдилища възприемат, макар че е противоречива, но се предпазват от евентуално обезсилване на решенията им като недопустими /а това се приема за най-лош резултат в праворазделната дейност на съдиите/, смятам, че трябва да се предпочете от Търговските банки правния ред, предвиден от чл. 237 "в" от ГПК и ЗБ – да се снабдява банката с изпълнителни листове, макар че могат бъдат оспорени. Застъпвам това становище, защото няма достатъчно време да се изчаква постоянна практика на Върховния съд с оглед погасяване на вземанията по давност и особеното положение на банката под надзор.

3. Трета възможност е, чрез обявяване на длъжника в несъстоятелност.

Обявяването на банковите длъжници в несъстоятелност по Търговския закон е бавна, продължителна процедура, свързана с много разходи /всички разходи на синдика се поемат от молителя – подалия молба за обявяване в несъстоятелност кредитор или длъжник/. Този ред е подходящ за случаите, когато банковия длъжник има значително имущество. Тук попадат главно търговски дружества с държавно участие или стабилни, с много активи търговски дружества на физически лица, или еднолични търговци, ако не са прехвърлили активите си на свои близки в определените от Търговския закон срокове и държат на името на фирмата си. Подобен ред е не само продължителен, но крие и опасност, тъй като длъжници обикновено започват да работят под чуждо име, за своя сметка, така че да нямат имущество за удовлетворяване на кредиторите при осребряване. Не е случайно поведението на банковите длъжници, които сами са подали молби за обявяване в несъстоятелност. Преди това същите са се погрижили да укрият имуществото си, ако изобщо са придобили такова и да работят под името на свои близки.

9. Особени случаи в правния статут на длъжниците в условията на приватизация, изолация, несъстоятелност, ликвидация

9.А. Длъжници в процедура на приватизация.

Приватизирането на предприятия със или без заеми се извършва със Закона за преобразуване и приватизация на държавни и обществени предприятия. Той регламентира всички условия на приватизацията, съгласно който се установява, че кредиторите получават своите средства според определение от Министерския съвет. Този въпрос е регламентиран по един категоричен начин в закона, където е казано, че с разрешение на Агенцията за приватизация кредиторите на приватизираното предприятие могат да придобиват дялове или акции срещу дълга на предприятието при условие и по ред, определени от Министерския съвет. Тъкмо на основание на Закона за преобразуване и приватизация на държавни и обществени предприятия, Министерски съвет е издал постановление, с което постановление е приел

наредба за условията и реда, при които кредиторите на приватизираното предприятие могат да придобиват дялове или акции срещу дълга на предприятието, в т. ч. и търговските банки. Дяловете или акциите срещу дълг се придобиват по искане на кредитора с разрешение на Агенцията за приватизация. То от кредитора се подава писмено и се регистрира от Агенцията за приватизация не по късно от един месец след обнародването на решението за приватизация в Държавен вестник. Искането се придружава от справка за вида, условията и размера на кредита и всички необходими документи, доказващи по безспорен начин задължението на предприятието, както и от справка за размера на непогасените му задължения към кредитора до дена на обнародване на решението за приватизация в ДВ, заверена с подписите на управителя (изпълнителен директор) и главния счетоводител на предприятието. Исканията подлежат на удовлетворяване до размера на непогасените задължения на фирмата към деня на обнародване на решението за приватизация в ДВ.

Агенцията за приватизация дава разрешение или отлага искането въз основа на:

1. Анализ на финансовото състояние на предприятието- длъжник и на възможностите и перспективите за обслужване на задълженията към кредиторите.
2. Условията, при които е отпуснат и използван кредита.
3. Ограничения и изискванията на Закона за защита на конкуренцията.
4. Становището е на органа по чл.3 от Закона за преобразуване и приватизация на държавни и обществени предприятия (ЗППДОБП), когато това не е Агенцията за приватизация. Последната взема решение и уведомява кредитора по неговото искане в срок един месец след регистриране на искането. Отказа се мотивира писмено.

Допуска се частично погасяване на дълга към един кредитор с дялове или акции, но не по-малко от 30% от общата дължима сума към този кредитор.

Приватизационната сделка за придобиване от кредитора на дялове или акции срещу дълга на приватизираното предприятие се сключва с писмен договор между органа по чл.3 от ЗППДОБП и кредитора.

9.Б. Длъжници, включени в списъците за оздравяване /изоляция/.

С Правилника за прилагане на Закона за финансово оздравяване на държавни предприятия, приет с ПМС 213 от 22.08.1996г., длъжниците се включват в Приложение №2 към чл. 2 т.2 за финансово оздравяване.

Съгласно чл.5 ал.3 от същия, Министърът на финансите осъществява цялостен контрол върху дейността на предприятията по чл.1 от ЗФОДП, като има право да изисква необходимите по негова преценка информация и документи.

Министърът на финансите упражнява правата на държавата като собственик на капитала за предприятията, включени в Приложение №2 в

съответствие с изискванията на чл. 6 ал. 1 от цитираното по-горе постановление.

Предприятията, изпълняващи програми за финансово оздравяване, могат да спрат плащанията по задълженията си, дължими към 30.06.1996г., съгласно чл. 3 ал. 1 от ЗФОДП. Според чл. 4 ал. 1 търговските дружества могат да предприемат действия за сключване на споразумения с техните кредитори за разсрочване, отсрочване или за осъществяването на други погасителни способи, вкл. и лихвите по задълженията си.

На основание разпоредбите на чл.3 ал.1 от Закона съветът на директорите на предприятията в изолация, може да вземат решение да спрат изплащането на задълженията си към 30.06.1996 година, с цел осигуряване на налични оборотни средства за изпълнение на финансово-оздравителната си програма. Необходимо е да се има предвид, че в периода на оздравяване, дружеството не може да получава нови кредити.

След приемането и утвърждаването на Програмата за финансово оздравяване и в зависимост от резултатите от изпълнението ѝ, търговското дружество трябва да осигури възможност за погасяване на задълженията си към всички свои кредитори.

9.В. Длъжник в процедура по обявяване в несъстоятелност.

Производство по обявяване в несъстоятелност на търговец се започва, когато той не е в състояние да изпълни изискуемо и безспорно парично задължение по търговска сделка. От тази процедура са изключени определен кръг търговци: публично предприятие, упражняващо държавен монопол /създадено със специален закон/ и застрахователно дружество. За банките има създаден специален ред от ЗБ.

От момента на подаване молбата за обявяване на длъжник в несъстоятелност до нейното разглеждане срока е 14 дни. Ако съдът констатира, че е налице неплатежоспособност, с решението си обявява неплатежоспособността и определя началната ѝ дата; открива производство по несъстоятелност; назначава временен синдик; допуска осигуряване чрез налагане на заповед, възбрана или други осигурителни мерки; определя датата на първото събрание на кредиторите, което би трябвало да се проведе в рамките на един месец от постановяване на решението. С това приключва първата фаза на процеса "несъстоятелност".

С откриване на производството по несъстоятелност, което по същество представлява втора фаза на един процес, длъжникът продължава дейността си под надзора на синдика и всички негови търговски действия се предприемат след предварителното му одобрение. Решението, с което приключва първата фаза на процеса се обнародва в Държавен вестник. От този момент изпълнението на задължения към длъжника се приемат от синдика.

Откриването на производството по несъстоятелност води и до спиране на всички съдебни и арбитражни производства по имуществени, граждански и търговски дела, водени срещу длъжника. От решението на синдика за приемане на вземането или отхвърлянето му зависи понататъшният ход на спряното дело. Изпълнителните производства също се спират, ако

имуществото, към което е насочен съдия изпълнителя попада в “масата на несъстоятелността”.

Ако едно вземане възникне след датата на решението за откриване на производство по несъстоятелност, кредитора по него получава плащане на падежа. Ако това не е станало към датата на падежа или до датата на решението, вземането се изпълнява при разпределението на осребреното имущество на длъжника на осмо място /чл. 722 от ТЗ/.

Трябва изрично да бъде отбелязана ролята на синдика във фазата “производство по несъстоятелност”. Всички действия от търговеца, срещу него и по изпълнение на договорните отношения, възникнали или възникващи, се решават от синдика.

След одобряване на вземанията на кредиторите, утвърждаването на списъка от Комитета на кредиторите, вземането на решение за оздравяване или ликвидиране на търговеца, синдика предприема действия по събиране на имуществото на длъжника, попълване масата на несъстоятелността, осребряване на имуществото, разпределението на набраните парични средства съгласно поредността, предвидена в чл. 722 от ТЗ.

Съществена роля в тази фаза на процеса играе и събранието на кредиторите, като орган, който подпомага съда и следи за спазване на процедурата и запазване правата на кредиторите. Допустимо е един търговец да има по-голям брой кредитори, което прави събранието на заемодателите тромав орган. Във връзка с това законът е предвидил друг орган – Комитет на кредиторите, чиято задача е да контролира действията на синдика.

Търговския закон детайлно е разработил задължителните действия на кредиторите във фазата на процедурата по несъстоятелността, сроковете по предявяване на претенциите им, възможностите за защита интересите на кредиторите от различен клас – осигурени, неосигурени, възникнали преди или след датата на решението, предявили вземанията в срок, или след срока по чл. 685 от ТЗ.

Списъкът на одобрените от синдика кредитори е един от най-важните елементи на процедурата. Около него могат да възникнат твърде много процедурни и материално правни спорове, чието решаване е от компетенция на съда по несъстоятелността. До окончателното му одобряване /на списъка/ не може да се пристъпи към следващата стъпка в тази фаза на процедурата – приемането на план за оздравяване. Всяка от страните в процеса по несъстоятелността може да предложи план за оздравяване – интересите са различни, но целта е една – възможно пълно удовлетворяване на всички кредитори. Ако са налице предпоставките на чл.710 от ТЗ съда по несъстоятелността взема решение за обявяване в несъстоятелност на длъжника, с което освен това постановява:

- обща възбрана върху имуществото на длъжника и налага заповест;
- прекратяване пълномощията на органите на длъжника;
- лишаване длъжника от правото да се разпорежда с имуществото, включено в масата на несъстоятелността;
- започване на осребряване на имуществото вкл. в масата на несъстоятелността и неговото разпределение.

Това решение се вписва в съдебния регистър и се обявява в Държавен вестник.

Последен етап от втората фаза на процеса по несъстоятелността е осребряването на имуществото и разпределението на набраните парични средства по кредитори, съобразно класификацията им по чл. 722 от ТЗ. И в този етап кредиторите имат възможност да защитават своите права по съдебен ред. След като изтекат всички срокове или след като приключат всички съдебни процедури по евентуалното оспорване на разпределението съда с определения одобрява сметката и възлага на синдика да я изпълни, след което последният представя в съда своя отчет, който се одобрява от събранието на кредиторите. Съдът по несъстоятелността прекратява производството по несъстоятелността с решение, с което постановява заличаване на търговеца от регистрите, освен ако са удовлетворени всички кредитори и е останало имущество. Това решение "за заличаване" се обнародва в Държавен вестник. С прекратяване на производството се прекратяват и пълномощията на синдика.

9.Г. Длъжник в ликвидация.

Въпросите на ликвидацията, извън тази която възниква след решение по заличаване на несъстоятелен длъжник по част IV от ТЗ са разработени в част II, глава XVII на ТЗ.

Ликвидацията е предмет на устройствените документи на съответното дружество. Молбата до съда се отправя от съответният търговец. В тази молба се вписват и определените от търговеца ликвидатори, които се отразяват в търговския регистър. Ликвидаторите са длъжни като обявят прекратяването на дружеството /търговеца/ да поканят кредиторите да предявят вземанията си. Тази покана се обнародва. Имуществото на дружеството се разпределя само ако са изминали шест месеца от деня, в който е обнародвана поканата до кредиторите. След като се уредят всички задължения на дружеството и остатъка от имуществото се разпредели между съдружниците, ликвидаторите искат от съда заличаване на дружеството. Търговският закон допуска възможност, ако остатъка от имуществото все още не е разпределен да се поиска от заинтересуваните продължаване дейността дружеството.

10. Предприемане на действия за обазуване на следствени дела и дирене на наказателна отговорност срещу неизправни клиенти на банката – закононарушители

10.А. Действия на банките, произтичащи от изменението и допълнението на НК (ДВ бр. 107 от 17.12.1996г.)

Със закона за изменение и допълнение на НК се създаде раздел IА "Престъпления против кредиторите" и чрез въведените чл. 227 от буква Б до буква Е се допускат известни възможности за търсене на наказателна отговорност на длъжници закононарушители. Сред тези членове очевидно най-масово приложение ще има 227 Б. Във връзка с приложението на този

член и да бъдат улеснени Търговските банки максимално, се предлага следната правна схема за сигнализиране пред прокуратурата относно виновните лица за лошите кредити (вж. Приложение).

10.Б. По-важни случаи на неиздължени заеми от длъжници с криминогенен характер.

1. По схемата “Банкери (собственици или ръководители на банки) със собствени фирми, които прехвърлят пари от банки във вид на заеми към собствените фирми, след което, така образуваните дългове не се връщат на банките”.
2. Получените заеми от частни и държавни фирми или без да са осигурени (понякога с нищожно обезпечение) и частично издължени или въобще неиздължавани. В някои от тези случаи изцяло или част от парите са обърнати във валута и прехвърлени в чужбина, в други случаи те са вложени в обекти, които не носят никакъв или са с отрицателен финансов резултат.
3. Допуснатата пререгистрация на фирми, при която преднамерено трудно може да се установи правната приемственост между фирмата длъжник и новата фирма.
4. Допуснатата самоликвидация и разграбване на имуществото на предприятие, което е могло да послужи за частично удовлетворяване на банките кредитори.
5. Лица с парламентарен имунитет (депутати) получили заеми: а/ по криминален път – с фалшиви документи, но не ги издължили; б/ взели заеми по нормален ред, но не ги издължили.
6. Юридически или физически лица, които са взели целеви заеми и при проверка се оказва, че нямат отчетни документи, с които да докажат че взетите средства са използвани целево по предназначение.
7. Юридически или физически лица, които доказват, че парите са използвани целево, но отказват да върнат заемите или просто нямат възможност за това поради настъпили непредвидени обстоятелства.
8. Длъжници, които са изчезнали безследно (било в страната, било в чужбина).

10. В. Основни казуси за извършване на следствени действия.

1. Длъжници, срещу които са заведени граждански дела преди изменението на чл.227, но продължава производството по тях и съдът все още не се е произнесъл със съответно решение, подлежат ли на наказателна отговорност, упомената в изложението?

Заведените граждански дела, поради деяния на длъжника, които са в състава на Наказателния кодекс, не изключват неговата наказателна отговорност в случай, че не са извършени след влизането в сила на изменението на закона. В случай, че са извършени преди това изменение не

представляват престъпление, поради липса на престъпен състав, което обаче не освобождава длъжника от неговата гражданска отговорност.

2. Длъжници, които са се обявили неоснователно в несъстоятелност или са предизвикали умишлен фалит, носят ли отговорност с наказателна стойност по този член?

При условие, че даден длъжник е неплатежоспособен, той е длъжен да се обяви в несъстоятелност, ако обаче той е платежоспособен, но умишлено се е обявил в несъстоятелност, в този случай единствено прокуратурата може да прецени дали са на лице обстоятелства за обявяване в несъстоятелност и дали фалитът на предприятието е действително умишлен. Такива длъжници попадат под ударите на закона и носят наказателна отговорност по чл.227, буква Б, ал.2 от Наказателния кодекс.

3. Кога длъжникът, предизвикал умишлен фалит носи наказателна отговорност по споменатия член и в този смисъл, каква роля играе спирането на плащанията от негова страна?

Съдебният изпълнител е този, който определя срокове на плащания по време и по размер и ако те бъдат просрочени, длъжникът подлежи на съд. Съдът се произнася с оглед капитала на длъжника. Ако банката е сключила с него договор, по който да бъде внесена главницата на дълга и лихвите - на разсрочено плащане, по силата на споразумението длъжникът може да бъде обявен в несъстоятелност. Ако плащането не се извърши в срок и погасителния план е пресрочен, тогава това не е плащане по смисъла на НК. Преценката на всички финансови активи е показател за това дали са на лице обстоятелства за обявяване в несъстоятелност.

Независимо от това, че не се извършва плащане на дълга от страна на длъжника,, той не може да бъде обявен в несъстоятелност, ако са на лице капиталови активи, които да покрият дълга, но при условие, че те са ликвидни.

4. Лице, което е управител на предприятие и в същото време член на Управителния съвет на банката, получавало неколкократно неправомерни кредити чрез писма от същата банка, подлежи ли на предварителни следствени действия?

Наказателна отговорност може да се търси само от управителя на банката, разрешил неправомерния кредит. Но като се има предвид факта, че кредитите се отпускат с решение на Управителния съвет на банката и че в случая кредитополучателя. е негов член, отговорност може да се търси от длъжника, който в качеството си на такъв използва служебното си положение за неправомерно получаване на кредит. Но за конкретния случай не можем да се позовем на НК поради факта, че в ЗЗД не е упоменат размера на кредита, за чието получаване е задължително съставянето и подписването на двустранен писмен договор между банката-кредитор и кредитополучателя.

5. Член на Управителния съвет в едно държавно предприятие изписва сумата на кредита към банката. Въз основа на това, че кредита е получен чрез писмо новото ръководство на предприятието не поема задължение към този кредит от банката. Може ли да бъде атакувано новото ръководство на предприятието поради факта, че не е включило сумата на кредита към първоначалните си баланси?

Отговорност в случая носи само този, който е изписал сумата, освен ако и двамата управители нямат общ умисъл, но това трябва да се докаже чрез прокуратурата.

6. По правен ред е създадено предприятие за отглеждане на животни с капитал от бившите селскостопански бригади. Ръководството взема от банката кредит за оборотни средства. Кметът издава заповед за ликвидиране на предприятието, която ръководителя не желае да изпълни. След идването на новото ръководство се унищожават всички активи на предприятието. От кого трябва да се търси наказателна отговорност?

Отговорност трябва да се търси от собственика на капитала, но в случая няма физическо лице, което да бъде подведено под отговорност по чл.219 от НК за това, че не е предприело мерки за съхраняването на имуществото. Необходимо е извършването на доследствена проверка за установяване на виновното лице.

7. Образувано е изпълнително дело срещу нередовен длъжник, чиято фирма продължава да функционира, реализира доходи и рекламира продукцията си на пазара. Имаме ли право да се основем на факта, че фирмата продължава да работи и в същото време длъжника не изпълнява задълженията си към банката, за да го подведем под наказателна отговорност по чл.227 – Б от НК.

Образуването на гражданско дело не е основание за искане за обявяване в несъстоятелност. Прокуратурата се сезира единствено, когато са на лице достатъчно основателни данни за престъпление. Ако длъжникът отчужди собственост (вещ, инвентар), която вече е описана от съдия-изпълнител, носи наказателна отговорност по чл.296 от НК.

11. Основни моменти в правно-икономическата защита при вече разкрита съдебна процедура за обявяване в несъстоятелност

11.A. Елементи на защитната стратегия в хода на съдебната процедура.

1. Прецизна проверка на мотивите и доказателствената информация на ищеца и при констатиране на пропуски и други неточности да се изисква от съда ищеца да извърши съответните корекции.
2. Да бъде извършена оценка на времето, през което е дадена възможност на кредиторите да извършат своите оздравителни мероприятия и от тази гледна точка да се възрази срещу определената от БНБ дата за констатираната неплатежоспособност на Търговската банка.
3. Върху основата на обстоятелството, че като доказателство са представени балансите за миналата и деветмесечието на текущата година, които от гледище на оценката на моментното състояние и платежоспособността да се изиска от съда извършването на експертиза на базата на баланса на Търговската банка към 31.12. на текущата година.

4. Да се поставят като важни задачи на експертизата, освен анализа на финансово-икономическото състояние по баланса към 31.12. на текущата година още и:
 - събраните суми от длъжниците за времето от назначаването на квесторите до момента на съставяне на експертизата;
 - сключените споразумения и протоколи за разногласия с длъжниците на банката и произтичащите от тях позитивни и негативни финансово-икономически последици;
 - да се анализират от експертизата резултатите от водените преговори с финансови институции – кредитори на Търговските банки;
 - и резултатите от проведените преговори с други институции (по приватизация и изолация например) и постигнатите резултати и перспективи, произтичащи от съответно съставените документи.

11.Б. Основни задачи, които би трябвало да бъдат поставени от Търговските банки на евентуална тройна икономическо-счетоводна експертиза по дела, заведени от БНБ за обявяването им в неплатежоспособност.

Като вземе предвид заверения от експерт-счетоводители счетоводен отчет на търговската банка за изтеклата година, експертизата да даде заключение по следните задачи:

1. Да установи балансовите активи на ТБ към 31.12. на изтеклата година като спазва нормативните изисквания и НСС и преизчисли активите на банката с оглед инфлацията към тази дата. Да се анализират всички числени характеристики в молбата на БНБ до ОС, с оглед уточняване на различията.

2. Целесъобразно е да се изследва дейността на ТБ във времето, когато тя е под особен надзор в един обозрително по-продължителен период, което би отговорило на изискването, от където ще се направи извода дали банката е трайно и необратимо неплатежоспособна.

3. Експертизата трябва да даде отговор на дискуссионния въпрос дали трябва да се включат в оценките активите въобще /като икономическо понятие, олицетворяващо имуществото/ или реалния актив, в качеството му на счетоводно понятие. Да даде заключение има ли основание БНБ, с оглед нормативните изисквания и НСС, да намалява актива на ТБ с корективите за откриване на производство по несъстоятелност.

4. Експертизата трябва да вземе отношение по въпроса за капиталовата адекватност и липсата на редовни изисквания от БНБ.

5. Необходима е цялостна оценка на изменението във финансово-икономическото състояние на банката от момента на поставянето ѝ под особен надзор, като тази оценка трябва да се основава на точните и прецизни характеристики на предоставения в БНБ и заверен от одиторите отчет за изтеклата година.

6. Да се оценят действията на ръководството на ТБ и неговите предложения за намаляване дълговете ѝ по начина “дълг – срещу собственост”.

7. Експертизата трябва да даде отговор на въпроса – длъжна ли е една банка да разполага всеки момент с пълната стойност на средствата, необходими за погасяване на нейните задължения към кредиторите ѝ, според международната практика, какъв да бъде процента на ликвидните ѝ средства в даден момент.

8. Да бъде дадена оценка на качествения скок във финансовия резултат през изтеклата година в сравнение с минали години.

9. Експертизата трябва да даде преценка, след извършването на подробен анализ, на предложената от квесторите на ТБ инвестиция до БНБ за нейното оздравяване.

10. Да даде заключение дали ТБ е “действащо предприятие”, съобразно финансовите показатели на Международния одиторски стандарт 23.

И така доказването на неплатежоспособността на търговските банки трябва да се извърши от вещи лица /експерти/, които да дадат своето заключение въз основа на счетоводна и финансово-икономическа експертиза, преценявайки всички обстоятелства, включени във въпросите по-горе. За да бъде меродавна счетоводната експертиза, необходимо е тя да се основава на изключително точна и прецизна счетоводна информация, каквато може да даде само годишния отчет.

Оттук възниква и въпросът за срока на счетоводната експертиза, съгласно изискването на БНБ за представянето на годишния отчет, който трябва да бъде готов и заверен от одиторите към определена дата и за да се предостави възможност на експертизата да се запознае и да анализира този отчет. Определя се и крайния срок.

*

Надяваме се, че с този труд сме очертали основните насоки за съсредоточаване действията на квесторите, още с постъпването им в банките. Както е известно професия “квестор” няма. Това са специалисти, които познават една или друга страна от дейността на търговските банки.

Подходихме комплексно и законово обосновано, за да допринесем за повишаване ефективността на действията на квесторите за краткото време на тяхната работа в условията на разкрита съдебна процедура за обявяване в несъстоятелност.

Приложение

ПРИМЕР

ЗА ПРИЛАГАНЕ НА МЕТОДА ЗА КОМПЛЕКСНА ОЦЕНКА НА ФИНАНСОВО-ИКОНОМИЧЕСКОТО СЪСТОЯНИЕ НА БАНКИТЕ (С ЧИСЛЕНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ЯТБ АД ГР. ЯМБОЛ)

№	Показатели	Мярка	Отчет 1995г.	Отчет 1996г.	Коеф. на тежест на показателите	Единична оценка I вариант	Редуцирана оценка I вариант	Единична оценка II вариант	Редуцирана оценка II вариант	Коеф. на тежест по групи	Редуцирана характеристика по групи Iв.	Редуцирана характеристика по групи IIв.	Комплексна оценка Iв.	Комплексна оценка IIв.
A	Капиталова адекватност					X	2	x	3	02	04	06	Σ=0.95	Σ=3.36
1.	Обща капиталова адекватност	%	-14,96	-2,34	06	0	0	10	6					
2.	Степен на риска на активите	%	91,66	135,97	04	10	4	0	0					
Б	Ликвидност					X	5	X	8.75	03	1.5	2.63		
1.	Коефициент на касова ликвидност	%	9,73	35,16	03	10	3	20	6					
2.	Коефициент на обща ликвидност	%	35,34	48,49	07	10	7	15	10.5					
В	Краен финансов резултат					X	0	X	12.5	05	0	6.25		
1.	Краен годишен финансов резултат (млн. лв.)		-477	1093	0,5	0	0	30	15					
2.	Краен финансов резултат с натрупване (млн. лв.)		-2170	-1077	0,5	0	0	20	10					

ПРАВНА СХЕМА

Търговска банка "Х"
Изх. №

ДО
ОКРЪЖНА ПРОКУРАТУРА
Гр.

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ОКРЪЖЕН ПРОКУРОР,
ЕТ, ЕООД, ООД, АД, със седалище регистриран с
Решение №/.....год. по ф.д. №/.....год. .. на ОС,
представяван от от гр., ул.
"....." № ЕГН е длъжник
на Търговска банка гр., по договор за банков
кредит № / год. и към 15.01.97 г. дължи следните суми:
▪ главница лв.
▪ договорени и неплатени лихви лв.
Съгласно договора за банков кредит и погасителния
план, търговецът длъжник е следвало да изплати заема си на
..... / дата /
Последното плащане по дълга е на
/ дата /

В 15 дневния срок от спиране на плащанията, предвиден в Раздел I"а"
ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ПРОТИВ КРЕДИТОРИТЕ от Наказателния кодекс, със
Закона за изменение и допълнение на НК /ДВ.бр.107 от 17.XII.1996 г./, който
срок Търговската банка приема, че започва да тече от влизане в сила на
Раздел I"а" ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ПРОТИВ КРЕДИТОРИТЕ, т.е. от съответната
дата, търговецът – длъжник на Търговската банка, изпаднал в
неплатежоспособност, НЕ Е ЗАЯВИЛ ТОВА ПРЕД СЪДА.

МОЛИМ ВИ, да образувате следствена проверка и предварително
следствие и като се убедите, че е осъществен състава на предвидените
деяния по допълнението на Наказателния кодекс да предадете на съд
търговеца – длъжник за извършено престъпление против Търговската банка,
гр. като кредитор, по смисъла на чл.227 "б" и следващите от
НК.

Прилагаме следните писмени доказателства:

1. Договор за банков кредит № от година.
2. Погасителен план.
3. Извлечение от сметката на длъжника – главница и лихви.
4. Документ за последното плащане за издължаване на кредита.
5. Решение за регистрация на търговеца – банков длъжник.
6. Решение за изменение на регистрацията на Търговската банка гр.
..... с регистриране на квесторите /да се приложи само едно
решение/.

С УВАЖЕНИЕ – КВЕСТОРИ

I. Препоръчителен разчет

за рисковия компонент и адекватността на капитала

1. Капиталова база

Форма 26

Наименование	Код	Хил. лв.
а	б	1
Капиталова база (1100+1200-1300)	1000	
Първичен капитал (1110+1120+1130-1140-1150-1160)	1100	
Внесен капитал	1110	
Фонд "Резервен"	1120	
Други резерви с общо предназначение	1130	
Нематериални активи	1140	
Загуба за текущата и от минали години	1150	
Номинална стойност на обратно изкупени от банка собствени акции	1160	
Допълнителни капиталови резерви (1210+...+1250)	1200	
Печалба от текущата година	1210	
Неразпределени печалби от минали години	1220	
Резерви със специално предназначение	1230	
Дългово/капиталови (хибридни) инструменти	1240	
Подчинен слочен дълг	1250	
(Отбиви от капиталовата база) (1310+1320+1330)	1300	
(Инвестиции в неконсолидирани свързани дружества)	1310	
(Инвестиции във финансови институции, извършващи банкови сделки с разрешение на БНБ)	1320	
(Недостиг на законови провизии)	1330	

2. Капиталова адекватност

Форма 26

Наименование	Код	Стойност
а	б	1
Капиталова база (хил. лв.)	1000	
Първичен капитал (хил. лв.)	1100	
Сума на активите (2000к.1) (хил. лв.)	5000	
Общ рисков компонент (2000к.2+3000к.4+4000к.4) (хил. лв.)	5100	
Обща капиталова адекватност (1000/5100) (%)	5200	
Адекватност на първичния капитал (1000/5100) (%)	5210	
Степен на риск на активите (5100/5000) (%)	5300	
Степен на покритие на активите (1000/5000) (%)	5400	

II. ПРЕПОРЪЧИТЕЛЕН РАЗЧЕТ ЗА СРЕДСТВАТА ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ ДЕЙНОСТТА НА БАНКАТА

1. Задължения.
 - 1.1. Задължения към банките кредитори, в т.ч.:
 - ресурс
 - начислени лихви
 - лихви за начисляване
 - 1.2. Задължения към вложителиОбщо задължения
 2. Необходими оборотни средства
 3. Налични средства
 - 3.1. Парични средства, в т.ч.:
 - в левове
 - във валута
 - 3.2. ДЦК, в т.ч.:
 - по ЗУНК
 - по Репо-сделки
 - 3.3. Вземания от банки
 - 3.4. Разходи за бъдещи периодиОбщо налични средства
 4. Сгради и имущество
- Необходима инвестиция /1+2-3-4/